

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egyszévre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

E g y e s z á m á r a 30 f i l l é r.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és részükeldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A törvénytervezet.

III.

(A nagy egyházak.)

Szükséges-e és lehet-e a nagy egyházakat külön önálló egyházközségekké szervezni?

A nagy egyházak ujjá szervezésének, vagy jobban mondva azok belső élete új alapokra helyezésének kérdését egyes-egyedül a lelkigondozás intenzív felkarolásának szüksége hozta napirendre: az a szomorú állapot, hogy a nagyszámbeli és anyagi erő kisérétében félelmetes módon lépett fel a lelkiekben való szegénység. A lekipásztörök lelki működése a katédra lokalizáltatott s tulajdonképpen a templomi ige-hirdetésben merül ki a lekipásztörök összes tevékenység, sőt még itt is fogyatéket teremtett az a sajtóságos felfogás, mely a nagy egyházak lelkészeit mintegy kiváltságolni igyekszik a templomi szolgálat folytonossága alul is. Így lesz aztán a „cura pastoralis“-ből „sine cura pastoralis.“ A lelkigondozást több ezer lélekre kiterjesztve, egy ember a legnagyobb s a legbuzgóbb erő kifejtése mellett sem képes teljesíteni; segítő szervekről kell tehát gondoskodni; de ilyenekül a presbyteriumok mostani összeállításuk és munkakörük, de meg személyi minőségük miatt sem alkalmasak. Ezek a szorosabb értelemben vett administratiót végzik; főleg az anyagi ügyek gondja foglalkoztatja őket s a nobile officium körét nem hajlandók, de nem is lesznek hajlandók soha — tisztelet egy-két kivételnek — a lelkiek gyönyörűséges mezejére is kitágítani; annyival kevésbé, mert a szempontok, melyek szerint választatnak, a személyi minőség általán véve nem a lelkigondozás célja szerint válogattatnak. A lelkigondozás apostoli munkájára egy sajtóságos lelkiállapot, a tevékeny, propagáló vallásos buzgóság személyi minősége kívántatik meg, a mi sem bizonyos

politikai magatartással, sem bizonyos társadalmi, vagy vagyoni állással nincs feltétlenül összekötve, már pedig a presbiterválasztásnál többnyire, alig valami kivétellel ezek a szempontok dominálnak. A lelkigondozás érdeke tehát az, a mi eddig érzékenyen szenvedett, ennél fogva ezt az érdeket kell fölkarolni; de többet nem, mert nem csak hogy féltő, de bizonyos is, hogy ha e célon túlterjeszkedünk, az eredeti cél fog rövidebbet húzni.

Az a kérdés már most, hogy a cél elérése szempontjából szükséges-e megbontani a nagy lélekszámú egyházközségek egységes szervezetét, vagy ezen belül konstruálni egy olyan intézményt, mely kizárólag a lelkigondozás céljára működik?

Nézetem szerint az eddigi egységes szervezet épségben hagyandó. Az egység a szoros összetartozandóság érzésének ápolása folytán erőforrás, a mit kicsinyelni, számításon kívül hagyni nem szabad. A történelmi múlt, a mi hosszú századokon át egy testté összeforrasztott, hatását csak jótékonyan éreztetheti s annak lerombolásával különösen a védelem érdeke szenvedne sokat. A politikai község az együtt lakás folytán olyan természetes egységet hoz létre határai között, hogy azt megbontani a természetes fejlődésen és kialakulásán való erőszakolás nélkül nem lehet, az erőszakolás pedig megszokta bosszulni magát.

A külön önálló egyházközségekké alakulásnak útjában áll és pedig mint kategorikus akadály az eddig közösen birt és használt javak és értékek legtöbbje felosztásának lehetetlensége. Ezekre nézve egy közös szerv fenntartása továbbra is szükséges lenne, s így a teljes elkülönülés nem lenne egyéb, mint fictio. Ide lehet számítani a templomokat is. Vajjon miképp lehetne közmegnyugvásra elintézni azt, hogy egyik-másik nagy egyháznak történelmi múltjára

nál fogva kegyelettel körülvevő temploma a nagy egészéből kikerekített egyik kisebb egyházközségnek tulajdonába bocsáttassék át; annak elvesztéséért egy újnak építése nem lenne recompensatio. Ugyanez áll a felsőbb iskolákról is, melyekhez az illető egyházközségnek mostani egészében van joga s azok fenntartásában kötelessége.

Lehetetlen volna az adózás alapjául szolgáló teherviselési erőt is egyenlően megosztani, már pedig az csak nem volna sem egészséges, sem kívánatos, hogy egy azon polgári község kebelében legyen gazdag egyház, szegény egyház, édes gyermek, mostoha gyermek, s ennek, ha csak el nem akarna nyomorodni, a másiktól kellene gyámolítást kérni, vagy segélyeztetni magát más forrásból, míg a másik autonóm ereje alapján virul. Az egységes tervezet mellett az egyes városrészekre lokalizált szegénység, gazdagság egyensúlyoztatik, kiegyenlítettik. Az erői-lyetén egyenlőtlen eloszlását intellektualis tekintetben is épp így tapasztalhatjuk. De tegyük fel, hogy a belváros rendszerint nagyobb adózási és intellektualis ereje, a külváros hátramaradott erejével úgy hozatnék kiegyenlítésbe, hogy a geográfiai széttagolás a sugárvonalak rendszerével vitetnék keresztül. Ezzel meg más érdek szenvedne sérelmet. A templomba, iskolába járás és lelkigondozás érdeke, a mi lehetőleg körbe való tömörítést kíván.

A decentralizációval szenvedne az adóügy érdeke is és pedig nemcsak a szervek működésének, munkájának megnehezédése, hanem az adójövedelem egy részének elmaradása tekintetében is. Nagy városokban a lakosságnak jelentékeny része valóságban nomád életet él, egy éven belül többször változtatja lakását s a kire az egyházi adó például az I. egyházközségben vettetik ki, a beszédés ideje már a II. III. egyházközségben találja; de nem találja az adószedő közeg. E fonákság markirozására felhozhatjuk még azt is, hogy minden egyes egyházközség az adórendszer megállapításában autonóm akarat elhatározással bírván, igen könnyen megtörténhetik, hogy az egyh. községek adórendszere különbözni fog. Ezen ugyan igen könnyen segíthetne a törvény a kötelező egységes adórendszer megállapításával, de az egyházi közvélemény e téren hajlandó legkevésbé a radikalizmus útjára lépni, holott itt a legégetőbb a gyökeres reformok szükségé. Ellenvehető volna talán, hogy tekintettel a gyakran költözködő, mobilis elemre, úgy lehetne segíteni a bajon, hogy az adó felhasználására illetéktelen egyházközség, melynek területén a máshelyütt megrótt egyh. tag lakik, szedje be az illetékes számára

az adót és oda számolja át. Ámde ez az adóügyi administratio munkáját tetemesen felszorítaná s az adóhoz való igény tekintetében végtelen sok bonyodalmakra és összeütközésekre szolgáltatna alkalmat és okot. Nagy egyházközségekben bizonyos decentralizatio a tényleges nyilvántartás és adóbeszedés szempontjából igen is szükséges, de csak odáig, hogy egy-egy adószedő vagy végrehajtó egy bizonyos városrészt utaltatik, a pénztárnak s a legfőbb adóügyi igazgatásnak azonban közösnek, központosított-nak kell maradni a fentebbi okok miatt.

A teljes elkülönülés maga után vonná a külön anyakönyvvezetést is, e tekintetben is képtelenségekkel találkozánk, mert gyakori volna az eset, hogy egy termékeny családban a sürű költözködés miatt minden népmozgalmi actus más-más egyházközségben anyakönyveltetnék el; miről később maga a családfő sem tudna számot adni, mert nehezebb azt számon tartani, hogy hanyadik számu, vagy melyik kerület szerrint elnevezett egyházközségben történt a népmozgalmi actus, mint azt, hogy melyik politikailag is külön nevet viselő egyházközségben, emiatt az emlékezetnek támaszpontjai sokkal erősebbek, mint amott. Már pedig az kétségtelen, hogy az egyháznak a maga céljaira anyakönyvet vezetni feltétlenül szükséges, mert e nélkül maga sem tudná, hogy számszerű erő tekintetében hanyadán van, s nem tudná az egyházi cselekményekkel való élést sem nyilvántartani, a mi nem csak a felekezeti iskoláztatás és kezelés viszonylatában, hanem a vallás-erköcsi statistika szempontjából is fontos dolog.

Hátra van még, hogy az egyházmegyei hatóság szempontjából is bírálat alá vegyük az elkülönülést és hogy a nevezetesebb programokról elmondjuk szerény véleményünket. Ilyen programok: a Szeremleai Sámuelé, Eröss Lajosé és Szinay Gyuláé, továbbá a budapesti program.

Dr. Baltasár Desső.
lelkész.

Az „Index, censura és cloture Sárospatakon” című hirlapi közlemény alapja.

E lap ez évi 30-ik számában a fent idézett cím alatt megjelent közleménynek álnévű szerzője a legméltatlanabbul és a legigazságtalanabbul támadja meg a sárospataki főiskola igazgató-tanácsát. Kiindul u. i. az igazgató-tanácsnak egy állítólagos, nem létező jegyzőkönyvi határozatából s ebből tudatosan és erős célszerűséggel támadó fegyvert kovácsol az igazgatótanács ellen. Mintha ez a testület a maga hivatalos intézkedéseivel s ebben a különös esetben a szóban levő közleményben idézett jegyzőkönyvi

határozatával megfélemlíteni s elnyomni akarná a gondolat- és vélemény-nyilvánítás szabadságát! Alig olvastam valaha közleményt, mely a felelősségérzet sutba dobásával a történeti valóságot, a maga céljai szerint annyira eltorzította volna, mint álnévű „Kortárs”-annak idézett című közleménye. Arról pedig eddig az ideig még csak fogalmam sem volt, hogy miképpen lehet valamely testületben, ebben az esetben a sárospataki főiskola igazgatótanácsában annak egyik tagját, pld. a tanács jegyzőjét arra az időre legalább, míg a való igazság kiderül, a maga bizalmi állásában az igazgató tanács, de a nagyközönség előtt is, teljesen megbízhatatlannak tüntetni fel.

Igen, mert ebben a kérdésben a történeti igazság az, hogy az „Index, censura és cloture Sárospatakon” című hírlapi támadás alapjául szolgáló jegyzőkönyvi részlet először is nem a sárospataki főiskolai igazgató-tanács jegyzőkönyvi határozata, hanem egyszerűen csak az én fogalmazványom. És ha az igaz, akkor másfelől ezt a fogalmazványomat én, mint az igazgató-tanács jegyzőkönyveinek őrizője csak tudatos rosszhiszeműséggel játszhattam a cikkíró kezei közé, úgy ajánlván fel neki fogalmazványomat, mint az igazgató-tanács hivatalos határozatát. Ha a dolog úgy történt, mint azt közleményében „Kortárs” leírja, akkor a felelősséget azért az eljárásáért, melylyel a szabad vélemény-nyilvánítást hivatalos tekintélyével és határozataival elhalgattatja, valóban a főiskolai igazgató-tanácsot viselné. Ha pedig az történt, hogy én mint az igazgató tanács jegyzője egy költött jegyzőkönyvi határozatot, az igazgató-tanács ellen szótt ravasz fondorlattal, „Kortárs” kezei közé juttattam, akkor azért a felelősséget egész reputációmmal énnékem kellene hordoznom. És ha végre ez az eset úgy történt, hogy a cikkíró misztifikált, lépjen elő az álnév sötétségéből s eljárásáért férfiasan ő maga vállalja a felelősséget.

Ebben a sajátos kérdésben különben a való tényállás, úgy mint azt a sárospataki főiskola igazgatótanácsa ez évi júniusi ülésében ténybeli adatok alapján megállapította, a következő.

Az igazgató-tanácsnak ez évi februári ülésében egyik esperes-igazgató-tanácsos, a főiskola igazgatótanácsától vezéreltetve, felemlítette azt a körülményt, hogy a sárospataki irodalmi kör kiadásában megjelenő „Sárospataki Lapok” az utóbbi időben a sárospataki főiskola ellen nem egy cikkében támad fel. Előadta azt is, hogy az a jelenség aggodalommal tölti el sokaknak a lelkét a tiszáninneni egyházkerület kebelében, kik ennek a főiskolának sorsát szeretettel kísérik, miért is azt a kérdést vetette fel, hogy a főiskolai igazgató-tanács nem látná-e szükségét annak, hogy a „Sárospataki Lapok”-nak emez irányzatával szemben állást foglaljon? Az igazgató-tanács a felvetett kérdésnek részletes tárgyalásába nem bocsátkozott, hanem az igazgató-tanács egyházi elnökére, ki ez idő szerint a sárospataki irodalmi körnek is elnöke, bizta e kérdésnek, a maga legjobb belátása szerint való belkörü elintézését az irodalmi körnek a kebelében.

Itt kezdődik aztán ebben a kérdésben az én szereplésem is. Én u. i. mint jegyző a kérdés tárgyalását abban az alakban, mint azt közleményemben „Kortárs” idézi, a jegyzőkönyvbe befogalmaztam. A megfogalmazott jegyzőkönyv hitelesítésére kiküldött igazgató-tanácsi bizottság erre a tárgyra vonat-

kozó fogalmazványomat, az én utólagos belátásom szerint is egészen természetesen, annak felolvasása után azonnal töröltette az írott jegyzőkönyvből, mert hiszen maga az igazgatótanács a felvetett kérdés tárgyalásába nem is bocsátkozott és határozatot se hozott, sőt nem is hozhatott, mert az irodalmi kör, mely a „Sárospataki Lapok” sorsát intézi, autonóm testület. Ennek következtében én e t a fogalmazványomat a jegyzőkönyvnek nyomdába adása előtt, a rendelkezésemre állható minden lehető jelzéssel, minden lehető módon kitörültem a jegyzőkönyvből, mert u. i.

1. Jegyzőkönyvi számozással nem láttam el,
2. Elő- hátul zárjelbe tettem,
3. Elláttam a szokásos «deleatur» jellel,
4. Erős fekete tiszta vonallal keresztül húztam.

Azt kértem én már most ezek után minden igazságszerető embertől, hogy ezt a minden lehető módon megsemmisített s a létező irások sorából minden módon kitörült fogalmazványomat jó lélekkel tekintheti-e valaki meglévőnek, létezőnek? És vajon ez a megsemmisített fogalmazvány kié? Az enyém semmiesetre sem, mert én azt az írást is, a benne lévő gondolatokat is töröltem a föld színéről, s mielőtt még napvilágra, az olvasó közönség szemei elé kerültek volna. És lehet-e ez az általam is, mint szerző által megtagadott fogalmazvány a sárospataki főiskolai igazgató-tanács hivatalos jegyzőkönyvi határozata? Nagy, sőt szerfeletti erkölcsi bátorság, vagy a körülményeknek egyáltalában nem ismerése kellett ahhoz, hogy „Kortárs” ezt a megsemmisített fogalmazványomat az igazgatótanács határozatának tüntethesse fel s megteveszthesse általa az olvasó közönséget annyira, hogy jóhiszeműleg elhiggye az a közönség neki azt is, hogy az igazgató tanács azt a határozatát mint ő állítja, jónak találta a nyomtatott jegyzőkönyvből kihagyni. Mintha az írott jegyzőkönyvben benne volna!

De hát e lap szóban lévő közleménye ilyen körülmények között is megjelenhetett s bárha a közlemény adatainak értéke felől nyomban felvilágosítottam volna az olvasó közönséget, be kellett várnom mégis a megindított hivatalos eljárás befejezését, hogy ne az én pusztá állításommal, hanem előljárásgomnak bebizonyított tényeken alapuló hivatalos határozatával igazoljam „Kortárs” közleményének igaztalan voltát. Négy nappal a szóban levő cikk megjelenése után tényleg megérkezett hozzám előljárásgomnak az a hivatalos felszólítása, hogy mint az igazgató-tanács jegyzője a tanács júniusi ülésére írásban terjesszem elő jelentésemet arról, hogy a jegyzőkönyvből kitörölt fogalmazványom hogyan szolgálhatott alapul egy támadó közlemény megjelenéséhez. Jelentésemben tárgyi bizonyítékokkal igazoltam, hogy fogalmazványomat félreérthetetlen módon kitörültem a kezeim közül kiadott jegyzőkönyvből s előadtam dr. Tüdös István theol. tanárnak én előttem tett azt a nyilatkozatát, mit különben több tanártársam előtt is megismételt, hogy megsemmisített fogalmazványomat a nyomdába adott jegyzőkönyvből kimásolta s ez a másolat szolgálhatott alapul „Kortárs” cikkének megírásához. Ha a lemásolót azok a megsemmisítési jelek, melyek fogalmazványomat, mint élő tilalomfák, minden oldalról körülfojták, az én tudtomon és beleegyezésem nélkül a lemásolásban nem akadályozhatták meg, más eszközt alig találhat ki bárki is arra, hogy

amugy is megsemmisített írása illetéktelenül közre ne bocsáttassék.

Az igazgató-tanács különben rövidesen tiszta képet alkotott magának az eset felől s idevonatkozólag az alábbi jegyzőkönyvi határozatot hozta, melyet az ő megbízásából is a „Debreceni Protestáns Lap” olvasó közönsége elé terjeszték.

„Olvastatik a főiskolai igazgató tanács jegyzőjének jelentése az igazgató-tanács egyházi elnökének azon hivatalos felszólítására, melyben a jegyzőt előterjesztés tételére hívta abban a kérdésben, hogy a „Debreceni Protestáns Lap” ez évi május hó 14-én megjelent 20-ik számában az „Index, censura és cloture Sárospatakon” című hírlapi közlemény álnévű írója miképpen juthatott a februári igazgató-tanácsi ülésnek, az említett közleményben idézett, olyan állítólagos jegyzőkönyvi határozatához, mely az ott közölt alakban és tartalomban az igazgató-tanács hivatalos jegyzőkönyvi határozata egyáltalán nem volt és nem is lehetett. Az igazgató-tanács jegyzője tények bizonyossága mellett előadja, hogy a februári igazgató-tanácsi ülésről egy igazgató-tanácsi tag felszólalását s az igazgató-tanácsnak idevonatkozó belkörü megállapodását, mely azonban határozatot nem vont maga után, félreértésből, jóhiszeműleg az igazgató-tanácsnak létesítésre előkészített jegyzőkönyvében megfogalmazta ugyan, de a hitelesítésre kiküldött igazgató-tanácsi bizottságtól nyert felvilágosítás után azt a jegyzőkönyvi fogalmazványt a hitelesített, hivatalos jegyzőkönyvből félre nem érthető módon kitorölte. A jegyzőnek így megsemmisített fogalmazványát azonban dr. *Tüdös István* theologiai tanár, az ő saját elismerése szerint, a jegyző tudtán kívül és beleegyezése nélkül a nyomdába adott jegyzőkönyvből kiírta s az ekképpen lemásolt fogalmazvány szolgálhatott alapul a „Debreceni Protestáns Lap” fentebb említett számában megjelent „Index, censura és cloture Sárospatakon” című közlemény megírásához.” Igazgató-tanács a jegyzőnek írásban benyújtott előterjesztéséből a legnagyobb meglepetéssel értesül arról a felette komoly esetről, hogy dr. *Tüdös István* theologiai tanár az igazgató-tanács jegyzőkönyvéből kiírta s jogtalanul eltulajdonította a jegyzőnek a hitelesített igazgató-tanácsi jegyzőkönyvből kitorölt s megsemmisített fogalmazványát. És ez az eljárás megdöbbenést kelt annyival is inkább, mert az így lemásolt fogalmazvány alapul szolgálhatott a „Debreceni Protestáns Lapban” egy olyan hírlapi cikk megjelenéséhez, mely ezt a megsemmisített fogalmazványt igazság nélkül és célzatosan a sárospataki főiskolai igazgató tanács hivatalos jegyzőkönyvi határozatának tüntette fel s ezt a testületet ezen az alapon a közművelődés terén teljesített önzetlen szolgálatában méltatlan megtámadásban részesítette. Eppen azért igazgató-tanácsunk a legmélyebb megütközését fejezi ki e felett az elszomorító eset felett s ezt a jegyzőkönyvi határozatát közlés végett, a közvélemény és a sárospataki főiskola ügyei iránt őszintén érdeklődők igaz tájékoztatására, a „Debreceni Protestáns Lapnak” megküldi.”

Ellend József
főgymn. tanár.

X. Pius és Brunetiére Ferdinánd.

Hogy kerül most itt e két név egy kalap alá? Hiszen az egyik a tudomány esődjét hirdeti, a másik pedig ezt egyenesen védelmébe veszi. Nem lesz azért érdektelen, ha e két egyénnek egymással szemben való állításánál némi reflexiót fűzünk a hit és tudat egymáshoz viszonyához.

A napi események rovatában világszerte élénk megbeszélés tárgyát képezi mostanában ama legújabb enciklika, melyet a római egyház feje közelebbről kibocsátott. Ennek az enunciációnak felette érdekes tartalma abban csucosodik ki, hogy a tudomány teljesen ártatlan abban a kirívó ellentétben, mely eddig közte és az egyház között kifejlődött. Az új pápa egyenesen: „hatalmas eszköz”-nek deklarálja a tudományos kutatást, ha „helyesen alkalmazák” azt.

Felesleges még csak jeleznünk is, hogy az új pápa emez állásfoglalása a tudomány érdekében felette igen meglepte azokat, akik eme legfőbb egyházi forumtól egyenesen türelmetlen elvárhatóságát várják minden olyan tudományos törekvésnek, amely néhanéha a hitélettel ellentétbe jönni látszik. Az új pápa tehát szakított a régi sablonos szokással, avval a *tudománygyűlölettel*, melyet eddig ex cathedra Petri megszoktunk.

Szinte jól eső érzéssel konstatáljuk most itt e lap hasábjain e Pálfordulását. Ime, egy pápa, aki nyíltan a tudomány szolgálatába áll s lelkes apologetájául szegődik minden tudományos kutatásnak s igyekszik áthidalni amaz ellentétet, mely eddig éppen a római egyházban: a hit és tudat között fennállott.

Igy került egyenes elentétbe X. Pius a francia klerikális tudós Brunetiérrel, aki rövid idővel ezelőtt a tudomány esődjét proklamálta.

Allapodjunk meg csak mi is egy kevésé eme kérdésnél és nézzünk szemébe azoknak, akik mai napság a tudomány esődjéről lamentálnak.

Azt mondják ugyanis ezek, hogy a tudományos törekvéseknek éppen az lett volna a századok folyamán nemes hivatása, hogy az emberiség nagy problémáit sikeresen megoldja és a mindenség örök titkait *kellő* fényben megvilágosítsa. De vajjon megközelítette-e e fontos feladatát? Mit is köszönhetünk hát neki? Mihez jutott el?

A tudomány esődjét hirdető emez egyének azonnal készek a frappáns felelettel. A feltett kérdésekre azt válaszolják, hogy ezek a nagy rejtélyek ma is éppen olyan megoldatlanok, mint akárcsak századokkal ezelőtt. Hiszen a tudomány igen sok tekintetben éppen retrográd irányt jelez az emberiség történelmében, nem pedig, mint méltó joggal várni lehetne, fokozatos haladást. Most is csak ott állunk ezzel szemben, mint a római és görög pogány világban. Sőt még ott se. Egyenesen lejtőre jutott a tudomány. Nem oldotta meg komoly feladatát. Nem felelt meg a hozzá fűzött reményeknek. Csődött mondott az.

A tönkszélre jutott tudomány helyét foglalja el azért már *ujolag* a vallás. Hadd adja ez meg azt a századok folyamán hiában keresett, de meg nem talált *megnyugvást*, melyet a tudomány eddig megadni ugyis képtelen volt.

Igy vélekednek azok, akik vagy félnek a tudomány megnemesítő hatalmától, vagy pedig nem akarják belátni, hogy vallás és tudomány közt valóban nem lehet semmi ellentét, ha teljes tudatával

birunk annak, hogy mindeniknek meg van a maga jogköre és rendeltetése; csak nem kell erőszakosan egymással éles ellentétbe helyezni a két hatalmas testvért.

Az emberiség történelme számos adatokkal igazolja, hogy nem akadt még egy igazi, komoly tudós sem, aki a vallásnak ellensége lett volna. Ha valahol, úgy éppen a tudományos kutatás szédítő mélységei felett, ahova böleselkedő emberi elme mérészen felemelkedni bír, érzi valójában mindenki ama gyönyörű énekünk megnyilatkozó szavait:

„Ha elmém felhágok,
A számtalan világok
Roppant alkotmányába,
Ott látom valójába
Nagy voltát a Teremtőnek.
Mennél felebb repülök,
Annál jobban szédülök
Magasságán e tetőnek.”

A Brunetiére által olyan nagy ostentációval hirdetett tudomány esődje nem következik akkor be, ha minden igazi tudós ama szédületes magasságban azt a legfőbb Alkotót keresi, akit minden valamire való tudós, tudományos buvárkodása közben, esakugyan megtalált.

Ott áll ma is előttünk egész gárdája a tudomány fejedelmeinek, akik nemhogy elenségei lettek volna a vallásnak, de arról a legnagyobb tisztelettel nyilatkoztak. Nem is szólunk bővebben egy Kepler-ről, Newtonról, Galileiről, vagy a kiváló helvét tudós Meyerről, de bizonyítékul felhozzuk itt *Darwin*t is, aki pedig az ő „natural selection”-jával éles ellentétbe látszik jutni a teremtés csodálatos történetével. Nem is akadt még egyetlenegy olyan igazi tudós sem, aki a vallás lényeges befolyását az emberi szívre az Istenben való hitet és az egész természetben érzékelhetőleg fenálló legfőbb akaratot s ennek uralmából önként következő törvényszerűséget tagadta volna. Hiszen az igazi tudásnak, midőn kutatásai közben eljutott már a megismerés határvonaláig, egyetlen eszköze a megismerésnek végső megállapításához *ama feltétel*, hogy az elmélkedő és böleselkedő tudós *hisz* annak valóságában is. Így testvéresül aztán hit és tudat szép összhangzásban. Így jut el minden komoly törekvő böleselő, miután pusztá tudásával úgy sem juthatna *oda* el, *ahol* láthatja végre hitének lelki szemével: „Nagy voltát a Teremtőnek!”

A német tudományos világ egyik kiváló képviselője *Lotze** igen szépen jellemzi a hit és tudomány testvéries viszonyát, midőn mondja: „kétséget nem szenvedő dolog az, hogy a hit és megismerés nem zárja ki egymást és nem is versenyez egymással. A mit megismerünk, éppen azért hiszünk benne, mert már megismertük azt; amit pedig megismerni korlátolt emberi elménkkel nem tudunk, de léteének megérthetetlen *jelét* érezzük, abban *hiszünk*, mert másként meg sem ismerhetjük. A hit épen olyan elválaszthatatlan az embertől, mint a tudás. Az igazi, komoly tudománynak épen olyan szüksége van a hitre, mint a vallásnak.

E kiváló német tudós mellett szólaltassuk meg a hégeli iskolának egyik markáns képviselőjét a

* Mikrokosmos. Ideen zur Naturgeschichte der Menschheit. Leipzig 1868. p. 345.

bölesész *Erdmann Edét* is, aki a vallás és tudomány egymáshoz viszonyáról ekként nyilatkozik*: „Az emberek milliói igen sok tudományos igazságot nem is tudhatnak, de azért mégis elhisznek; mert nincs is, sőt absolute nem is lehet rá módjuk és képességük, hogy *pusztá tudással* elsajátítsák az igazságot. De ha el nem sajátíthatják is azt, azért hiszik, mert ez lelkünknek is igazi megnyugtató szolgál. Epen ilyen a vallásbeli dolgok szerepe is. Belső, lelki szükséglet ez: az emberiség üdvös fegyelmezője, hogy legyen hite és tudása az egész mindenségben uralkodó rendről s e rendet irányító legfőbb akaratról. Ezt a szükségletet elégíti ki a vallásos hit.”

Ne keressük tehát erőszakkal az ellentétet a hit és tudomány között. Hiszen mindeniknek meg van a maga speciális hivatása és üdvös befolyása az emberiség számára. Az egyik, az *érzelmi* világ magasabb légkörében mozogva, lelki szükségletet elégíti ki; a másik pedig az *érzékeltető* világrendben hat és a dolgok rendjét irányítja. De egyik sem teszi azért feleslegessé s egyik sem pótolhatja a másikat. Hit és tudomány: két hatalmas tényező az emberiség boldogítására, csak helyesen és céltudatosan alkalmazzuk azt. És azokra a nagyképű tudósokra, akik, mint Brunetiére is, a tudomány esődjéről predikálnak, hatamasan rácaffolt most az új pápa.

Különbén nem hagyjuk felemlítés nélkül azt sem, hogy ez a francia tudós, akiről ugyan el kell ismernünk, hogy kiváló műkritikus és neves irodalom-történetíró: a klerikális irányzat híve és: „irodalmi dorong” ékes építhetonnal tisztelték őt meg saját honfitársai. A „dorong” ellen pedig bajos és hálátlan dolog bárkinek is küzdeni.

dr. Márk Ferencs.

Válasz az „Észrevételek”-re.

(Folytatás.)

Még jobban üldözik a sajtóhiba és a tévedés manói Szűgyi úrékat az U. é. XC. zs. 5. és 6. soráról szólótkban. Amit ők mondanak, az az általuk idézett 5. dicséretsor közül csak háromban (65. dics., 75. dics. 1. és 76. dics. 1.) található s akkor sem az ő képletük adja a megfejtést, hanem a sajtóhiba kijavításával:

— — — | — — — | — — — | — — —

Ugyde (és most figyelmet kerünk!) az U. é. idézett dallamsorainak nem ez a képletük, hanem:

— — — | — — — | — — — | — — —

E képlet az általuk idézett sorok közül csak egyben (65. dics. 2.) található. Az általuk idézett ötödik sor (76. dics. 3.) egyáltalán nem tartozik ide. Szűgyi úrék ezzel bebizonyítottak hiszik azt, hogy az U. é. XC. zsoltárának ritmizálása magyaros. Pedig nem úgy van. Az egyes sorok külön-külön lehetségesek volnának, de ilyen összetételben, így egymás mellett zenei abszurdumot alkotnak. Lehetetlenség, hogy egy négyütemű periodus (U. é. XC. zs. 1.) után két 3—3 ütemű, azután megint három 4—4 ütemű periodus következzen egy ma-

* Vorlesungen Über Glauben und Wissen. Berlin 862. p. 236.

gyar énekben. Hol van erre példa Mátraynál? Ké-
telkednünk kell abban, hogy egyáltalában volna egy
szemernyi ritmusérzék azokban, akik az ilyesmit
lehetségesnek tartják. Nézzük meg, hogy ritmizál
Farkas András (Mátray megfejtése szerint, l. 7. o.)
Az első sor 12 szótagból áll, a második 11-ből;
mindkét sor 4 ütemre oszlik, és pedig így:

○ ○ ○ ○ | — — | ○ ○ ○ ○ | — —
○ ○ ○ ○ | ○ ○ ○ ○ | — — | —

Ugyanezt látjuk a 17. lapon. A 31. lapon az
1. sor 13, a 2. sor 12 szótagos, de mindkettőnek
ütemszáma egyezően 4. A 125. lapon az 1. sor 12,
a 2. sor 11 tagú, de az ütemszám megint csak egy-
aránt 4—4. A többiekben szintén majdnem mindig
akkora a 2. sor ütemeinek a száma, mint az első
sorban, ritkán nagyobb, de *sohasem kisebb!* A há-
rom ütemes sorok azonban nemcsak azért bántanak
bennünket, mert ügyetlenül vegyítettnek 4 üteme-
sek közé, hanem azért is, mert a 11 tagú sorokat
egyáltalán nem szokás az énekben 3 ütemre osztani.
Szavaláskor igen! De az énekléskor e soroknál min-
dig 4 ütemet alkalmaznak a Mátray gyűjteményé-
ben közölt énekek szerzői és pedig többnyire így:

○ ○ ○ ○ | ○ ○ ○ ○ | — — | —
○ ○ ○ ○ | — ○ ○ ○ | ○ ○ ○ | —

És egy alkalommal (81. lap.):

○ ○ ○ ○ | — ○ ○ ○ | ○ ○ ○ | —

Ugyanezen okból hibáztattuk mi föntebb az U.
é. 102. énekét. Itt 8 és 7 tagú sorok váltakoznak.
Ha a 8 tagú sorokat így ritmizáljuk:

○ ○ ○ ○ | ○ ○ ○ — | —

akkor a 7 tagú sorok így jelzendők:

○ ○ ○ ○ | — — | —

Az U. é. 107. énekénél a 7 tagú sorok hason-
lóan alakítandók. A 174. énekben is 3—3 ütem kel-
lene az 5. és 6. dallamsorban:

— ○ ○ | — — | —

A 187. ének 2. és 4. sorában a 7 szótag így
osztandó be:

○ ○ ○ ○ | — — | —

Végül a 104. ének csak nyerne, ha mindegyik
verssor utolsó három szótaga „○ ○ —” helyett
„— — | —” beosztással kótáztatnék.

Nagyon kérjük az említett új dallamok szer-
zőit, tegyék megfontolás tárgyává javaslatainkat.
Hogy ezen beosztást parancsolólag követeli a magyar
ritmus iránti érzék, azt magunk előtt azzal is bebi-
zonyítottuk, hogy többször elénekelünk egy ilyen
új dallamot és egy olyan hallgatóval, aki nem látta
a hangjegyeket, hallás után elénekelítettük. Az illető
önkéntelenül azt a beosztást alkalmazta, amelyet
mi föntebbi sorainkban indítványozunk. A 11 új
dallam nagy része igazán megérdemelné, hogy rit-
musában ezen javítások megtéessenek; viszont
nagy kár volna, ha szerzőik sértett önértetből ki-
folyólag vonakodnának megszabadítani őket a ma-
gyar ritmus elleni eme hibáktól, melyektől oly köny-
nyen megszabadíthatók. A magyar ritmusra átülte-
tett régi darabokkal ellenben egyáltalán nem óhaj-

tunk foglalkozni, hiszen éppen az az álláspontunk,
hogy ezek ama bizonyos „ritmustalan ritmus”-ban,
„csúnyán” éneklendők továbbra is ugyanoly csúnyán,
amint annakidején a debreceni gyülekezet annak az
„izléstelen” Sz. Nagy Károlynak a vezetése mellett
énekelte őket.

A magukban véve lehetséges, de egymásmellé
nem illő soroknak helytelen összerakása teljesen
megfosztja az U. é.-nek sok dallamát a zenei ért-
hetőségtől; most is azt tartjuk, hogy az íróasztal
mellett illetéknéppen kifundált strofa-képleteknél
sokkal értékesebb a mai éneklés-mód és nem hisz-
szük, hogy „ország-világ előtt nevetség és gúny tár-
gyai” a fiatal református lelkészek, midőn fölavatá-
suk alkalmával negyvenen vagy ötvenen együttesen
eléneklék azt a bizonyos dicséret-verset. Vagy Szügyi
úr előtt igen?

Vizsgáljuk tovább az Észrevételeket. Szügyi
úrék „nem kívánják az ütemek szigorú, nyugotias
vagy klasszikus prozódiai mértékét, mint mi sür-
getjük.” Tévedés! És pedig kettő és gyökeres. Elő-
ször is az ütemek szigorú prozódiai mértéke nem
„nyugotias, klasszikus”, hanem pusztán klasszikus.
A mi kérdésünkhöz hozzászóló embernek tudnia
kellene, hogy a modern nyugati nyelvek metrikái
nem különböztetnek meg hosszú és rövid szótagokat;
csak az antik és a magyar nyelv metrikái teszik
ezt. Az érettségi vizsgálaton nem szabad ekkora
tévedést elkövetni. Mi pedig nem azt sürgettük,
hogy a dallam rövid hangjegyeinek rövid szótag,
s a hosszúaknak hosszú feleljen meg, hanem azt,
amit Arany kíván ő általok idézett művében. Jellemző
az „Észrevételek” szerzőire, hogy idéznek Aranyból
odáig, amíg az nekik kedvező, *de nem idézik a köz-
vetlen folytatást*, amely így hangzik: „Mindamellet
vannak az egyes ütemeknek bizonyos mértékei, me-
lyeket a magyar zene kiválóan kedvel, és így a
magyar (főképpen lyrai) költő, *ha versét a dallammal
összhangzásba tenni kívánja*, szükség, hogy azokat
tartsa szem előtt.” Folytatólag azt kívánja Arany,
hogy a kéttagú ütemlépő (spondeus) vagy lejtő (tro-
cheus) legyen. A négytagú ütemben pedig legföljebb
két szótag legyen hosszú. Arany ezen kívánal-
mait az „Észrevételek” szerzői egészen elhallgatják,
pedig a méltányosság legelemibb szabálya megkö-
veteli, hogy az érvelő, — ha tekintélyre hivatkozik,
— e tekintélynek álláspontját hiven tüntesse fel.
Arany álláspontja ez: az egyes szótagok mértéke
tekintetében nagy a magyar költő szabadsága, de
bizonyos korlátok mégis vannak. Az „Észrevételek”
szerzői pedig csak azt idézik, hogy Arany szerint a
magyar költőnek nagy a szabadsága, az Arany em-
lített korlátokról hallgatnak, s a csonkán idézett
passzusból azt következtetik, hogy semmi korlát
sincsen. Tiszteljük ellenfelünket s nem akarunk jó-
hiszeműségében kételkedni; s így nem akarjuk azt
gondolni, hogy port akartak hinteni a közönség
szemébe az „Észrevételek” szerzői. Legalább annyit
megtehettek volna, hogy végig olvassák Arany érte-
kezését. Megérdemli.

A logikátlanságnak elszomorító példáját talál-
juk a 359. lap bal hasábjának legelső kikezdésében.
Itt az ortografia követelményeiről mondanak külö-
nös dolgokat az „Észrevételek” szerzői. Két követel-
ményt állítanak föl. Először azt, hogy a dallam
(helyesebben dallamsor vagy periodus) véghangja jó
ütemrésze essék. Jó ütemrészen ők nemcsak az

ütem elejét értik, hanem esetleg az ütem második felének az elejét is. Egészen érthetően szólva tehát az első követelmény szerintük az, hogy a verssor utolsó szótagja a dallami periodus utolsó ütemének vagy az elején zendüljön meg, vagy pedig ugyanezen ütem harmadik negyedével (morájával). Mind a kettőre sok példa van az U. É.-ben. Ezen első követelménynek van azonban egy kiegészítése is, az t. i., hogy ha az első verssor utolsó szótaga az első dallami periodus utolsó ütemének elején zendült föl, akkor a többi verssor utolsó szótagainak is a megfelelő dallami periodusok utolsó ütemeinek elején kell fölhangzaniok; ha pedig az első verssor vég-szótaga az első dallami periodus végütemének a második felét foglalja el, akkor a többi sorok vég-szótagjait is megfelelőleg kell a dallamban elhelyezni, legfeljebb az utolsó verssornál lehet bizonyos eltérés. Ezen pótkövetelménynek teljesen megfelelnek a Mátray féle összes énekek, de bezzeg nem felel meg az U. É.-beliek nagy része. Eppen ezért kellett változtatásokat indítványoznunk az új dallamokhoz. S ugyanez az oka annak is, hogy az U. É. hangjegyeinek szerkesztői kénytelenek voltak néme-lyik dallamsor végén koronát alkalmazni, s ugyan-azon versszak más sorainak a végén e helyett fél-szünjegyet tenni. Ugy, hogy ezáltal már előzetesen megfeleltünk Szügyi urék 7. kifogására. Később azonban még visszatérünk e kérdésre. A második követelmény szerintök az, hogy a sormetszet utáni szótag mindig dallami ütem elejére essék. Elfogadjuk. Most jön aztán a java. Az „Eszrevételek“ kö-vetkezőleg folytatják: „Próbálja meg az öt s hattagú sormetszeteket korálisan két ütembe másként osztani, mint a próba-énekeskönyv beosztotta, az ortogr. szabályait azonban ne sértse meg, mégis mindenütt egyenlő időmértékű hangjegyeket alkalmazzon. Ha ennél jobbat fog kitalálni, szívesen elfogadjuk.“ Szügyi úr azt hiszi tehát, hogy az U. é.-ben mindenütt egyenlő időmértékű hangjegyeket alkalmaztatnak. Hallatlan fogalomzavar! Két ütem nyolc negyedrészt tartalmazván, még kívánni is képtelenség, hogy ez öt vagy hat egyenlő részre osztassék, mert a matematikailag keletkező részek egy negyed-nél (moránál) hosszabbak, de kettőnél rövidebbek, s így ritmikailag irracionálisak lennének. Amit folyta-tólag Mátray kiadásából idéznek az „Eszrevételek“, az majdnem egészen igaz (Tinódinál a XIII. szám alatt nem $4 + 4 + 3$, hanem $4 + 4 + 2 + 1$ a helyes jelzés stb.), de nem igaz az, hogy mi ezt kifogásol-tuk volna. Ellenben ugyanazon XC. zsoltárnál az U. É.-ben ezennel ismételt hivatkozunk a 2 és 3. sorokra, amelyeknek megfelelő sorok sehol Mátray-ban nem találhatók.

(Folyt. köv.)

a + x.

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története alattári alakban.

(Folytatás.)

A debreceni és éppen tanítóképzőintézeti tan-könyvi irodalom áldott kezű nagy munkása vala ő, minden előzőit e téren tulszárnyalta. Ez a haladás

tényének alapos megmutatása. Erdemeinek virágai hervadatlanok. Egy eszmének élt, az benne nagygyá-lón: Az a gondolat tartotta erélyét a mi Tatai András hittanárt, mert mint ez, úgy ő is elmondhatta magá-ról „míg a forgácsában tart, addig az iskola ügyét el nem hagyom“. A nehéz munkák árjában is megtar-totta lelki erejét, noha a halál angyala több gyermekét ragadta el, sőt utolsó négy évét özvegységben kellett tölteni, életben maradt hat gyermeke enyhítő vérső-kori bánatát. A nemes és munkás élet szikrája 58-ik évében 1903. június 20-án aludt ki saját házában (Rákóczy-utca 37. szám) tanári pályája 34-ik évében; a résztvevők sokasága kísérte a Hatvan-utcai teme-tőbe a családi sirboltba. Gyászrajzát (necrolog) tiszt-társra Somogyi Pál (Debreceni Prot. Lap 1903: 27. sz.), jellemrajzát pedig másik munkatársra Orosz István — jelenlegi tanítóképződei igazgató — írta meg (a tanítóképző-intézet Ertesítőjében, 1902—903. év, hol arcképe is megjelent (Öröklő lelki vonása: nem egyéni nagyravágyás, hanem a főiskola nagygyá tevésének vágya vitte, ragadta őt!

Itt emlékezünk meg az ő szép lelkű, ötven éven át benső, barátjáról hasonlólag ugoesai fi, *Gergely Károlyról* (debreceni gymnasiumi tanár 1877—1881.), a kit a természet lelképásztornak szült. Ő született Halmiban 1837. jan. 8., anyja Fertősalmásra való volt, s gyermekévei egy része ott folyt le, innen a korai összeköttetés a két barát közt, ott végezte elemi isko-láit. Tanult S.-patakon, Szatmárt, és felső pályáján (1862 óta) Debrecenben; tivadari lelkész 1867; szatmári gymn. tanár 1873.; debreceni 1877.; itt a régi tudós nyelvek és vallás tanítása volt fő tárgya; Krassói lelkész 1881.; nagy-bányai 1887.; az egyház-megye tanácsbírója, főjegyzője, levéltárnoka. A tan-könyvirodalom terén Kovács Lajossal karöltve, szerencsés kézzel és nyelven munkálkodtak, mindkettő mélyen vallásos lélek és hazafias érzelmű egyén lévén. A puritán jellemű, melegkeltő előadásu férfi meghalt Nagy-bányán 1899. augusztus 17-én élete 62 évében, 32 évi közszolgálat után, gyászjelentésén adott bibliá-hely (Péld. 27. l.) jelzi hirteleni, szivszélhűdésben történt halálát. Kebelbarátja Kovács Lajos méltatta a minden nagy és nemes iránt fogékony embert, a ki a tiszántuli ref. Tanáregyesületnek egyik létre-hozója, jegyzője és évkönyvének szerkesztője is vala, „Emlékezés Gergely Károlyra“ című felolvasásában (Tiszánt. ref. tanáregyesületi Évkönyv XVII. évf.) (Debrecen, 1900. 51—68 l.) Szerinte G. K. egyike volt a régi tanárvilág amaz utolsó Mohikánjainak, kik a lelkészi és tanári pályára együttesen készülvén, mind a kettőt szerették, egymással össze eggyeztettek, magas szempontból fogták fel. Ezt tanúsítja „a gymna-siumi vallástaniásról“, továbbá „vallásosság és prot. érzület dolgában mit várhatunk a gymnasiumtól“ című két értekezése a t. t. ref. tanáregyesület Év-könyvének II. és VII. folyamában (1880. 1886.)

* * *

A tanítóképző-intézeti tanszékek eredete.

(1) Az 1-ső tanszéket a hajduvárosok alapították 1852 ben kelt kötelező levelökben, mely szerint a 750 c. frt. évjáradék „egy tanítóképzőtanszék felállítására fordítottassék és az érdekelt birtokosok megbizottainak befolyás engedessék az előállítandó tanárok választásába“. Mind addig kötelezik a fize-tést „míg iskolánk kormányzata az 1791: XXVI.

t.-c. 5. §-ban kifejezett protestans elveinkkel egyezőleg vezetettik. E tanszékben első tanár volt Kovács Lajos 1870-ben.

(2) A 2-ik tanszék az egyházkerület a főiskolai közszükségleti (akkor tőke) pénztáránál mutatkozott fedezeti többletre alapította s abból nyeri javadalmazását; első tanár volt Somogyi Pál 1872-ben; 2-ik tanár dr. Baresa János, (előbb h.-nánási gymnasiumi tanár), 1902. óta.

(3) *A neveléstani akadémiái tanszék sorsa.* A kollégium egységes szervezetének 300 éves korszakában a tanítóképzés eltanulás és gyakorlás útján ment véghez azon elv szerint „tanítás által tanulunk”; és gyakorlat tesz mesterré. Utasítást az iskolai törvény adott. Az akadémiái hallgatók magán tanítványokat kaptak, mindennap tanítottak, rájuk az illető köztanító ügyelt. A kisebb tanítóságra (praeceptor) a bölcsészeti 2-ik vagy 3-ik évből mehettek ki. A rectoriákra azaz iskolaigazgatásra meg az akadémiái tanfolyamot végzetek boesáttattak ki; java részük (8—10) helyben viselt elemi és gymnasiumi tanítóságot, mint nyilvános osztály tanító (publicus, vagy classicus praeceptor); a tanárok megbecsülték őket „ornati et eruditi collegae” címmel illették már a 17. században. A poéták és oratorok osztálytanára volt p. o. Koesi Csörgő Bálint 1670-ben, később pápai tanár és nápolyi gályarab. Ezek éretten, széles látkörrel, mentek vidékre a nagyobb iskolákba, ily színvonalon álló tanítókról ma már szó sem lehet. Ennek megvilágosítására egyik adat: Nánásra 8. éves deák szokott menni rektorul, sértődéssel vette a tanárkar, hogy „oly nagy iskola tanítására 5. éves deákat (ma 3. éves hittanhalgató) vittek ki (T. kari jk. 1818. ápril 4.) Oly rektoraink valának, még 1848. előtt is mint p. o. Imre Sándor, Szegedi Sándor, Ladányi Gedeon, kiket egyenesen gymn. tanároknak hívtak meg.

A kollégiumi köztanítók működése gyakorlati tanárképzőintézethez hasonlított; 1749-től kezdve a rendes tanárok egyike p. akkor Hatvani István mint a köztanítók az elemi és latin osztályok (classis) felügyelője (innen neve Classium inspector) irányozta, utasította, oktatta a köztanítókat, ellenőrizte a tanításokat, látogatta a tanítási órákat. Utolsó Classium inspector Szücs István volt 1852-ig. Az új gymnasium alakulásakor tisztét átvette a gymn. igazgató. De megmaradt az elemi osztályok felügyelése akadémiái tanárnál, Veres Lászlónál, aztán átment a t.-képző igazgatójára; míg nem az elemi osztályok kitelepítésével 1903-ban megszűnt e hivatal.

Maróthi György célszerű tanügyi reformjaival (1740.) körültekintőbb ellenőrzés és gondozás fordított a tanítók képzésére. Sajnos veszteség, hogy a tanárkari jegyzőkönyv 1749. előtti időkből elveszett, s biztos képet nem tárhatunk elé. Az 1759-ik évi tkari jegyzőkönyv szerint az oratoria classisból (mai VI. gymn. osztály) akadémiái előadásokra előmozdított deákok élére köztanító (praeses) állított, mely tiszt az ősi „collaboratorral” volt rokon. Az 1-ső éves deákok praesesévé 1817-ben Arany István állított, a későbbi hittanár.

Mikor az 5-ik akadémiái tanszék a philosophiára rendsz. resített (1798) Domokos Lajos helyi gondnok elnöklete alatt új tanításrendet kelle szabni, a tanítandó tudományok új megosztás alá jövéen, akkor rendelték el először a neveléstani (paedagogica) tanítását, előadja az osztályok felügyelő tanára, hallgatója az egész ifjuság minden évben, a 2-ik vagy téli évhar-

madban (Tanárkari jk. : 1798. ápr. 22.) A felügyelő tanár évi 100 frt. külön díjt huzott. Ekkor már a természettani és rajzi muzeum bővítést nyert. Budai Ézsaiás volt a felügyelő 1801-1809-ig. Ő bámulatos eredményt mutatott fel a tanító és tanárképzés mezején, neki köteleességévé tétetett 1802-ben a didactica tanítása a bölcsészeti tanfolyamban. A classium inspector paedagogiai leckéket is ad elő, a schola inferiorban (elemi és 6 osztályu latin iskola, (a 6—16 éves korig való tanulók 10 osztályba osztvák, megannyi köztanítóval, ezen iskolások száma 1500, kiket magán tanítók is oktattak. (Tkari jk. 1804. aug. 15.) A II-ik álmosdi értekezlet (1816. nov. 8.) a Kerület megbízásából az eddigi tanterven lényeges módosításokat tett, azt is t. i., hogy a rectoriákra menők szorosán megvizsgáltassanak a szent historiából; és a téli vásártól fogva a kimenetel szokott idejéig mindennap gyakoroltassanak az éneklés mesterségében; vizsgálatot is tevén. Tanítói vizsgaféle (Tk. jk. 1816.) A tanítóságra menetel 1818-ban szigorított. Az egyh. ker. gyűlés 1823 (aug. 8.) a theologiára jelentkezők nagy számára való tekintetből szigorította a felvételi vizsgát, a ki nem ütötte meg a mértéket, nem vették fel, hanem azokat a „falusi iskolai tanítóságra szükséges tudományok hallgatására utalta, kik külön tanító alatt magyarul tanuljanak falusi tanítónak való tanokat u. m. vallást, geometriát, mechanikát, rajzot, architekturát, természetrajzot, éneklést, szép és helyes írást, geographiát, világ és hazai történetet, phisikát, paedagogicát. A tanítóképzés kezdete ez.

Ettől kezdve az u. n. „tanítóságra kibocsátó vizsga” időszerű módosításokkal érvényben maradt a tanítóképző intézet létesítéséig (1873), a mikor az oklevél szerzéssel a mai alakját nyerte.

Pestalozzi iskolai reform. mozgalmi Debrecenben is figyelmet keltettek; a Kerület (1815.) megbizta Péczeli József választott tanárt, hogy azon év őszéig künn maradjon és tanulmányozza a Pestalozzi által berendezett és vezetett intézetet Heidelbergben. A kerületi (1817. aug. 11.) közgyűlés a paedagogika stb. tanítására külön tanszék felállítását szükségesnek ítélte. Az akadémiában a 8-ik tanszék (a neveléstani) csakugyan létre jött s nem levén más alap e fizetést a Kollégium tőkepénztára hordozta. A Dunamelléki e. kerület 100 frt. segélye csak ígéret maradt. *Zakány József* 1825. nov. 13. az imateremben tartott székfoglaló beszédet (megjelent Debrecen 1825. 8. r. 23. l.) Ő nemcsak elméletileg, hanem gyakorlati utmutásokkal is kívánta a neveléstani tanítást, ő lön a tervszerű tanítóképzés megalapítója nálunk. A tanárkari végzés mondja (jk. 1826. jan. 4) „a ki a neveléstani nem hallgatja rectoriára és praeceptor-ságra nem fog boesáttatni”; a tanítóságra menők vizsgálati tárgyait is megszabta. *Z. J.* buzgólkodására fogadta el elvben a Kerület (1838. aug.) a tanítókat képző intézet (seminarium paedagogicum) felállítására beadott indítványt, de csak 1855-ben kezdett az valósulni (lásd fentebb 30. l.)

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencz.

KÖZÉLETÜNK.

Felvilágosítás és megnyugtató az Öry Tamás felszólalására.

Hogy a ft. és mélt. egyetemes Konvent a tőkesegély-kölesönök osztogatásában az abc. sorrendjét követte az idén is: abban teljes igazsága van tiszteletes Öry Tamás urnak. A valóság s a felszólalás alapjául szolgáló feltevés közt azonban az a lényeges eltérés van, hogy az abc sorrendje nem szakadt meg a máramaros-ugocsi egyházmegyéből segélyezett egyházak közepén, hanem végig ment folytatódólagosan az abc sorrendjében a szatmári egyházmegyén is, s annak 6 egyházközsége részére nyújtott évi 555 k. kamat terhe hordozása mellett 11,100 k. értékű kölesönt. Hogy lapunk 25-ik számában, közölt tudósításunk nem volt teljes: annak a forrás volt az oka, melyből adatainkat vettük. Ugy gondolkoztunk ugyanis, hogy nem várjuk be a jó híradással azt az időt, míg a konventi jegyzőkönyvek útján teljesen biztos adatokat közölhetünk. Sietni akartunk 21 egyház nevének a felsorolásával, s csak most, hogy a konventi jknyv ide vonatkozó ivének adatait a konventi jegyző ur szíveségéből egybehasonlíthatjuk a már megjelent híradással, akkor vesszük észre (még pedig nem megdöbbenéssel, hanem teljes örömmel), hogy a felsorolt 21 egyházközségen kívül még másik 21 egyházközség részesült a közalap áldásában tőkesegély-nyerésben, s míg a már közölt egyházközségek évi 4340 k. kamatterhét 86,800 k. tőke után hordozza a közalap pénztára a fel nem sorolt többi egyházközségek részére engedélyezett 50,600 k. tőkesegély után 2530 k. kamatterhet hárul a közalap pénztárára. Csonka tudósításunkat — melyért forrásunkat tehetnők felelőssé — a következőkben egészítjük ki: Fertős-almás templomra 2000 k. tőke, Ugoosoa-tivadár renoválásra 3000 k. Bábony iskolára 2000 k. Nevetlenfalu renoválásra 1000 k. Verbőc iskolára 2000 k. Méhtelek renoválásra 2000 k. Nagyhodos iskolára 2400 k. Lázári renoválásra 3000 k. Erdőszáda iskolára 2400 k. Kántorjánosi templomra 6000 k. Géres renoválásra 4000 k. Bélzerind lelkeszi lakra 2000 k. Csermő lelkeszi lakra 3000 k. Szintye iskolára 2000 k. Jánosfalva renoválásra 2700 k. Jánk iskolára 1900 k. Gyügye iskolára 1600 k. Fülöpösdaróc templomra 2000 k. Szamosujlak renoválásra 800 k. Istvándi iskolára 2000 k. Kisszekeres iskolára 2800 k. Nem ok nélkül vethetné fel valaki a kérdést, hogy mi módon eshetik meg az, hogy míg a múlt évben ilyen nemű segélyképpen mit sem nyújthatott a közalap, ime, az 5. egyházkerületben 460,000 k. tőkesegélykölesön évi 23,000 kamat terhének hordozására lett most képessé a pénztár? A megfejtést az idej konvent jegyzőkönyvének 41-ik száma adja meg, mely szerint a dunántúli egyházkerület indítványára a konvent a 16—1899. sz. konventi határozattal az egyházi adóterhek csökkentésére eddig fentartott összeget a rendes építkezési tőkesegélyezés céljaira bocsátja vissza, mivel hibeink egyházi adóterheinek méltányos alapon való rendezését az 1848. : XX. t. cikk 3. §-a szellemében a magyar államtól ki eszközendő dotációból tartja fedezendőnek. Azt hisszük, hogy a most közölt adatok után nem csak a vádak esnek el önmaguktól, de az aggodalmak is teljesen elenyésznek.

R. S.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A főiskolai igazgató-tanács ülése.** Julius 11-én ült egybe főiskolánk igazgatótanácsa, hogy az egyházkerülettől vett némely megbízatásban intézkedjék s első sorban is az új hat éves ciklusra szervezkedjék. Az egyházi elnökséget ft. püspök ur távollétében Dávidházy János esperes töltötte be. világi elnök gr. Degenfeld József főgondnok volt. A több számra terjedő, formalításra vonatkozó határozatok után az igazgatótanács jegyzőül újra Sass Béla theol. akad. tanárt választotta meg. A különböző albizottságok lényegesen változással a régi tagokból alakultak meg, a főiskolai átalakítás ügyében is a régi bizottsági tagok maradtak meg. Intézkedett az igazgatótanács némely tanterem s egyéb helyiség felhasználását illetőleg. Terjedelmes kimerítő fölfejesztést intézett az igazgatótanács a theologia és jogi akadémia a tanári fizetések rendezése tárgyában, vonatkozással az egyetemes konvent 61—1904. sz. a. hozott határozatára. Az előadói feladatot dr. Bartha Béla jogakadémiai tanár nagy gondal végezte. Valószínűleg alkalmunk lesz az értékes munkát közelebbről is ismerhetni. Ehez hasonló munkát terjesztett be Dóczy Imre gymn. felügyelő a gymnasium és tanítóképző-intézet részére tervezett államsegély kérdésében. Ezt is részletesen öhajjuk lapunkban is mertetni. A főgymnasiumban az 5. osztály párhuzamosítása elhatározatván, újabb segédtanárul Papp László 3-ik évet végzett hittan-hallgató alkalmaztatott Bodor Aladár vizsgázott tanárjelölttel szemben. Helyettes tanárok Jakucs István tanárjelölt és Halász Dénes, az utóbbi a főiskola pénztárának költségén az Eötvös-Kollegiumban végzett s külföldi egyetemen is járt Birtha István tanárjelölttel szemben. Az 5. ik osztály görög-pótló tantárgyait valamint a görög nyelvet a növendékek párhuzamosítása nélkül fogják tanulni. Az Eötvös-Kollegiumban megürült két helyre az 1899. évi 225. sz. e. ker. határozat alapján ismételt az egyetemi pénztár terhére Gulyás József debreceni és Czebe Károly mezőturi érettségit jelesül tett ifjak vétettek föl a bizottság által; a felvételt az igazgató-tanács tudomásul vette.

— **Lelkész-képességi vizsgák.** Az idei lelkeszképességi vizsgákra való jelentkezés idejéül a püspöki hivatal szept. 13. napja délutáni 4 óráját tűzte ki a hivatali iroda helyiségében. A szóbeli vizsgálatok 14. és 15-én lesznek. A 2. vizsgát tevők koloss. 4. r. 17. verse alapján készítsenek egyházi beszédet, elő- és utóimával. Kátémagyarázat a XLV. urnapra készítendő (a ker. imádkozásról). Az első vizsgatevők szabadon választott tételtől készítsenek disszertációt. A dolgozatok beküldésének végső határideje szept. 1. A második vizsgát tevők esperesileg megerősített szolgálati bizonyítványukon kívül az első vizsgáról szóló bizonyítványokat is nyújtják be. Az első vizsgatevők lecke-könyvüket mutatják be, esetleges alkalmaztatásukról szóló bizonyítvánnyal együtt.

— **Tanítóképeségi vizsgák.** Az őszi tanítóképesítő vizsgára augusztus hó 28. napja van meghatározva. Az írásbeli vizsgák 29-én, s a szóbeliek folytatódólag lesznek megtartva.

— **Előkelő gondolkodású polgárnő.** Néh. Kövesdi Sára Szabó Ferenczné debreceni polgáraszonny az isteni kegyelem nem áldotta meg gyermekekkel,

de fenkölt gondolkozásának szép tanu jelét adta, hogy halála esetére hagyatékából tekintélyes részt jutatott emberbaráti és jótékony intézmények segélésére, így egyebek közt a debreceni ev. ref. egyháznak 2000, a debreceni ev. ref. collegium szegény tanulóinak 1600 koronát. Sok ilyen nemes gondolkozásu asszonyt adjon a gondviselés e nemes városnak. A rokonság tagjai büszke öntudattal emlegethetik, a collegium szegény tanulói pedig hálás kegyelettel gondolkodnak a jótékony asszony emlékére.

— **Értesítés.** A tőkeképzősegélyeket az egyházkerületi pénztári hivatal július 5-én postára adta az esperesi, illetve egyházmegyei pénztári hivatalok címére. A lelkészi fizetékkiegészítő illetmény fedezésére szükséges pénz később érkezvén le a ministeri utalványozó jegyzéknél, a folyósítás pénz hiányában csak július 14-én vehette kezdetét. Ezen a napon valamennyi beérkezett nyugtára elküldetett az illetmény, kivéve néhány olyan nyugtát, melyet helyesbítés céljából kénytelen volt a pénztári hivatal visszaküldeni. A mondottak után könnyű lesz ismerni az okát annak, hogy mért nem indulhatott meg a folyósítás már korábban is, jöllehet némely helyről már június végén s július elején siettek beküldeni a néha téves összegű nyugtát. Minden beérkező nyugta rendes gyakorlatunk szerint legkésőbb 24 óra alatt kifizetés alá jut, ha ugyan a nyugta rendben van. Debrecen, 1904. jul. 15. Egyh. ker. pénztári hivatal.

— **Konventi jegyzőkönyv.** A folyó évi június hó 6-ik napján Budapesten ülészet ev. ref. egyetemes konvent jegyzőkönyve Debrecen szab. kir. város nyomdájában 24 és 1/4 iven, 1—387. lapon, *Sass Béla* debreceni ev. ref. hittanszaki akad. tanár, mint az ev. ref. egyetemes konvent ügyvivő jegyzője szerkesztésében megjelent s az érdekelt egyházi hatóságoknak addig is rendelkezésükre áll, míg az illetékes ev. ref. püspöki hivatalok útján megkaphatják. Az ide vonatkozó megkeresések Dávidházy Kálmán könyvkötő urhoz intézendők (lakik Debrecenben, Fűvészkerutca 9. szám alatt)

— **Uj orgona.** Diósgyőr (Borsod megye.) község temploma részére Ország Sándor rákospalotai (Budapest mellett) orgonagyáros cégnél új orgonát rendelt. A mű legújabb csőrendszer szerint készül és szeptember hó folyamán lesz a használatnak átadva.

— **Ajánlkozás.** Körülbelül hat-hét száz tanítónő jelölt óhajtja a magyar nyelvet a földi magyar család körében két-három hónapon át gyakorolni, hogy azután vizsgára jelenkezzenek nyelvünkben. Eljőnének akként, hogy gyermekeinket tanítják németül és azért kapnának teljes ellátást, de eljőnének cserébe is sőt ha másként nem lehet, fizetnének az ellátásért. A nevezett kisasszonyok többnyire kisebb erdélyi ev. luth. egyházközségek lelkészeinek lányai, kiket olvasóink, különösen lelkésztársaink figyelmébe ajánlunk. Nyujtsunk alkalmat ev. luth. hitvallásu lelkésztársaink leányainak, hogy népünkkel és papi családukkal megismerkedjenek és ha visszatérnek a szüleiházhoz és iskoláikba, örömmel, megelégedéssel emlegessék a testvér felekezeti papjait: az ev. ref. papokat és családjukat! Sziveskedjenek Neugeboren Emil tanár és lapszerkesztőhöz, vagy dr. Medgyesi Károly albiróhoz ki főiskolánknak 12 éven át volt növendéke fordulni. Mind a kettő Nagyszébenben lakik.

Tartalomjegyzék: A törvénytervezet. Dr. Baltazár Dezső. — Az „Index, censura és cloture Sárospatakon.” című hírlapi közlemény alapja. Ellend József. — X. Pius és Brunetiére Ferdinánd. dr. Márk Ferencz. — Válasz az „Észrevételek”-re. a + x. — A debreceni református Kollégium adattára. Balogh Ferencz. — **Közéletünk:** Felvilágosítás és megnyugtatás az Öry Tamás felszólalására. R. S. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **ERŐSS LAJOS.**

Pályásat.

A nádudvari ev. ref. egyház egy tanítónői állásra pályázatot hirdet. A tanítónő évi javadalma: 1. 800 korona az egyház pénztárából évnegyedenként előre fizetve; 2. 100 korona lakásdíj. Kötelességei: azon osztály vagy osztályok vezetése, melyekre az egyháztanács alkalmazza; ez időszerint a IV., V., VI-ik leányosztályok tanítása. A női kézi munkát saját növendékeinek díj nélkül tartozik tanítani. Egyháztanács fentartja magának azon jogot, hogy az állami elemi iskolában egy tanteremben a vallásitanítással megbizsa; ezen esetben a vallásitanításért az állam részéről 90—100 korona díjazásban részesül.

Ez állásra ev. ref. vallásu. okleveles tanítónők pályázhatnak. A pályázati kérvények f. évi augusztus 6-ig adandók be Veres Géza ref. lelkészhez Nádudvarra. (Hajdu m.) Az állás f. évi szept. 1-én foglalandó el.

Pályásat.

A nádudvari ev. ref. egyház egy fitanítói állásra pályázatot hirdet. Fizetése: 1. Kétszáz korona az egyház pénztárából évnegyedenként előre fizetve. 2. 47 Hl. kétszeres buza tisztán felrostálva az egyház magtárából. 3. 47 Hl. árpa tisztán felrostálva az egyház magtárából. 4. 30 hold föld 1200 ölével számítva, adóját az egyház fizeti. 5. 100 korona lakásdíj. 6. 80 korona. 7. 80 korona egyházjegyzői tiszteletdíj. Az összes fizetés 1633 koronára van értékelve, de a föld ez idő szerint az értékelésnél 200 koronával többért van bérbe adva.

Kötelességei: ez időszerint a IV., V., VI-ik elemi fiasztályoknak tanítása; lelkész felszólítására lelkészi szolgálatok végzése; a konfirmációra készülő fiugyermekek tanítása; a gazdasági ismétlőiskolai növendékeknek vallásos oktatása; az egyházjegyzői tiszttel járó munkák; az állami elemi iskolában 2 tanteremben a vallás tanítása; legátusok ellátása. A lelkészi szolgálatok végzéseért az esedékes stólat megkapja, az állami iskolai vallásoktatásért az állam külön tisztelettiad ad, a mi tantermenként 90—120 korona szokott lenni.

Ezen állásra theológiát végzett és tanítói oklevéllel biró ev. ref. vallásu egyének pályáz-

hatnak. Ilyenek nem létében theológiát végzett egyén is megválasztatik, az ilyen tartozik két éven belül tanítói oklevelet szerezni. A pályázati kérvények f. évi augusztus 6-ig adandók be Veres Géza ref. lelkészhez Nándudvaron (Hajdu m.) Az állás f. évi szeptember 1-én foglalandó el.

Pályázat tanári állásra.

A máramarosszigeti, államilag segélyezett ev. ref. főgimnáziumnál egy *német-magyar nyelvi* tanszékre pályázat hirdettetik. A tanszék betöltésének joga a min. közoktatási kormányt illeti.

A kinevezendő tanár köteles lesz az illető, esetleg más rokon tantárgyakat heti 20 órán tanítani azonkívül az esetleges helyettesítéseket külön díjazásra való igény nélkül teljesíteni; végül tanszékét az igazgató tanács által meghatározandó időben megtartandó székfoglaló értekezéssel elfoglalni.

A tanszék díjazása 2400 kor. törzsfizetés, 400 kor. lakpénz, és a megfelelő 200—200 koronás ötödéves korpótlék, melyhez más állami vagy protestáns tanintézetnél eltöltött rendes tanári idő is beszámíttatik. A törzsfizetés fokozatos előlépéssel 3200 koronáig emelkedhetik. Azon esetre, ha a fenti minimális fizetésnél magasabb díjazással bíró tanár neveztetnék ki, részére e magas fizetést 3200 kor. maximumig az igazgató tanács azonnal folyósítja.

Pályázhatnak középiskolai tanári képesítéssel bíró ev. reform. vallású egyének; ezek hiányában oklevéllel még nem bíró tanár-helyettes tanári minőségben egy évre 1600 kor. összejavadalmazással alkalmaztatik.

A kinevezendő tanár egy évet ideiglenes minőségben szolgál, mely után az igazgató tanács ajánlására véglegesíthetik.

A pályázati kérvények anyakönyvi kivonattal, a képesítést, eddigi tanári esetleg irodalmi működést, valamint a katonai szolgálat teljesítését igazoló okmányokkal s életrajzi adatokkal felszerelve, s a nagymélt. m. k. vallás- és közoktatásügyi Miniszter urhoz címezve folyó évi augusztus 10-ig alólírotthoz Máramarosszigetre küldendők.

A kinevezendő tanár az orsz. tanári nyugdíjintézetnek jogosított és kötelezett tagja lesz, s tanszékét f. é. szept. 1-én elfoglalni köteles.

Máramarossziget, 1904. július hó 10-én,

Héder János
lvc. h. gondnok.

Pályázat,

a krassói ujonnan szervezett 2-ik ev. ref. tanítói állomásra.

Fizetés : 800 korona előleges negyedévi részletekben. Tisztességes lakás kerttel. A lakás

alatt egyelőre az új, modern iskolaépület értendő, melyet a jelenlegi kántororganista tanító ur igénybe venni nem óhajt, de a melyet akár az ő, akár utódjának kívánságára, a megválasztott, a régebbi szintén tisztességes tanítói lakással elcserélni köteles. *Kötelesség* : Az elemi I. II. vegyes-fiu, leány- osztályoknak a tiszántuli e. kerület által megállapított tanterv szerinti oktatása. Indokolt esetekben, a másik tanító helyettesítése. *Tanítónők is pályázhatnak.* Férfiaknál előnyül számíttatik be, ha orgonázni és énekkart vezetni tudnak; nőknél pedig ha kézi munkát tanítani hajlandók. Teljesen felszerelt pályázati kérvények legkésőbb f. évi aug. 10-ig alulírotthoz küldendők (Krassó. Szatmár megye). Az állás legkésőbb szept. 1-én elfoglalandó.

Ferencsy Imre
ev. ref. lelkész

Pályázat,

a *kunágotai* (Csanád m.) ev. ref. organista-kántor-tanítói állomásra.

Fizetés : törzsfizetés 800 korona, korpótlék II-od foku 200 k. : stóla mintegy 80—100 korona; egyházi jegyzőségért 40 korona; 2 szoba téli fűtése 1 kályhával kokszszal természetben, melynek értéke 40—80 k-ra tehető. Lakás: 2 szoba padimentomozva, konyha, kamara külső kamara, 800 □ ölnyi kert, 400 tő termő szőlővel beültetve, melyért az elődnek mérsékelt kárpótlással tartozik

Kötelesség : az iskolában a tiszántuli ev. ref. egyházkerület tanterve szerint tanítás, a templomban orgonázás és énekvezetés, canonika órákon és szükség esetén lelkész helyettesítése. Pályázati kérvények f. évi augusztus 20-ig alulírotthoz Kunágotára küldendők. Posta helyben. *Gulya György* ev. ref. lelkész.

Pályázat,

a szentesi ev. ref. egyháztanács pályázatot hirdet két elemi iskolai rendes tanítói állásra. Javadalom : 1. 1100 korona törzsfizetés, havi előleges részletekben az egyház pénztárából. 2. Az egyház által kijelölendő természetbeni lakás, melyet a megválasztott elfoglalni köteles, az egyház azonban jogosítva van 240 korona évi lakbérrel megváltani. *Kötelesség* : Az egyháztanács által kijelölt osztály, esetleg osztályok vezetése egyházkerületünk tanterve szerint. A megválasztott tanítók a tanügy érdekében szükség szerint az egyház bármelyik iskolájához áthelyezhetők. Állás szeptember 1-én foglalandó el. Kellőleg felszerelt pályázati kérvények augusztus hó 1-ig küldendők alulírott iskolaszéki elnökhöz.

Szentes, (Csongrád megye.)

Futó Zoltán,
lelkész, isksz. einök.

Hydraulikus sajtók

Arany érem
Szeged 1899.
Arany érem
Budapest 1899.
Arany érem
Pozsony 1902.

szőlő és gyümölcs-
must sajtolásra
a nagy üzem számára,
2 kitolható kosárral
vagy 1 kosárral.

hydrau-
likus
sajtóért

Bor-, gyümölcsbor- és gyümölcsnedv-sajtókat
kézihajtásra Herculesnyomóerő szerkezettel. fa- vagy
vastányerrai.

**Gyümölcs és szőlő-örloket,
bogyozógepeket,
Gyümölcs-aszaló-készülékeket**

gyártanak és szállítanak jótállás mellett mint különlegességet
a legújabb szerkezetben

MAYFARTH PH. és TA. BÉCS, II/1.
különlegességi gyár gyümölcserőltés gépekben.

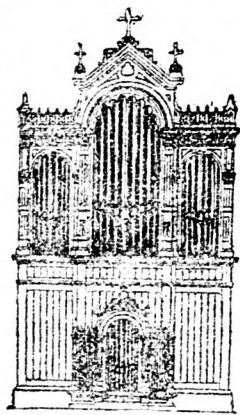
Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.
Megrendelések idejékorán kéretnek.

Országh Sándor

orgonagyáros

cs. és kir. udvari szállító

RÁKOS-PALOTA, Budapest mellett.

Az 1885. évi kiállításon
„nagy díszoklevéllel” és
Ferencz József lovag-
„renddel” kitüntetve,
azonkívül számtalan ki-
tüntetés és elismerés.

Készít kellemes és tö-
mör hangu, legjobb és
legújabb rendszerű orgo-
nákat. Elvállal javításo-
kat és átalakításokat. Ki-
sebb orgonák készletben
vannak. Szolid munka és
jutányos árak. Az orgonák
jóságát mi sem bizonyítja
inkább mint az, hogy a

gyár alapítása óta 400-nál több új orgona
lett megrendelve és készítve.

Árjegyzék és részletes tervezet kívánatra
díjmentesen küldetik.

A „Neumann M.” cég debreceni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész
és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.”

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta
ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja,
nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület
lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne te-
kintsék meg azt a kitünő hírnevnek örvendő
nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyer-
mek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a
legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják
az összes vásárlók, de különösen azok a
szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt
szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak
Debrecenbe jöve ne mulaszták el ezt a
látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni
mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolid-
ságnak, olesóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az
üzlet az év minden szakában, mert a vevők
óriási tömege helyből úgy mint vidékről a
Neumann M. céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét
minden időben és körülmények között fen-
tartani, de arra nem is volt eset, hogy
Neumann M. áruháza ellen panasz emel-
tetett volna.

*Olcsóság, tartósság és csinosság te-
kintetében a Neumann cég* áruai versenyen
felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és
tanító urai pedig különösen bizalommal for-
dulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen
mint törzs vevőközönség különös figyelem-
ben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmükbe ajánljuk ezt a
régóta kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPITTA TOTT : 1845-BEN.